

Grzegorz Skowronek

Współpraca urzędu celnego z Policją w świetle przepisów kodeksu karnego skarbowego

Studia Prawnoustrojowe nr 2, 69-79

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Skowronek
Przemyśl

Współpraca urzędu celnego z Policją w świetle przepisów kodeksu karnego skarbowego

1. Zagadnienia wstępne

Wejście w życie kodeksu karnego skarbowego przyczyniło się w znacznym stopniu do uregulowania ustawodawstwa¹. Poprzedniczka kodeksu, ustawa karna skarbową z 1971 r., wielokrotnie nowelizowana, uchylona została art. 2 przepisów wprowadzających kodeks karny skarbowy². Był to akt niezwykle skomplikowany, nie tylko z powodu licznych nowelizacji, ale także ze względu na bardzo niewygodną w analizie aktów prawnych, a wielokrotnie stosowaną recepcję przepisów kodeksu karnego (np. art. 2 uks) i kodeksu postępowania karnego (np. art. 126 uks). Nadto był to już akt nieodpowiadający aktualnym wymogom procesu karnego skarbowego na gruncie całokształtu ustawodawstwa³.

Wśród licznych zmian wprowadzonych przez kodeks karny skarbowy znajduje się także kwestia roli Policji w postępowaniu w sprawach karnych skarbowych oraz współpracy Policji z innymi organami dochodzenia, w tym z urzędem celnym jako finansowym organem dochodzenia.

Należy zaznaczyć, iż urząd celny jest organem państwowym, stanowiącym jedną z najważniejszych barier chroniących polski obszar celny

¹ Ustawa z 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, Dz.U. Nr 83, poz. 930 z późn. zm.

² Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm., Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.

³ Artykuł 45 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 (Dz.U. Nr 78, poz. 483) wskazuje na podporządkowanie sądom orzecznictwa w sprawach zarówno o przestępstwa skarbowe, jak i o wykroczenia skarbowe. Natomiast art. 236 zobowiązuje Radę Ministrów do przedstawienia w terminie 2 lat od wejścia w życie Konstytucji projektów ustaw niezbędnych do stosowania Konstytucji, czyli także do wniesienia projektu nowej ustawy karnej skarbowej.

przed „przestępczością celną”. To od sprawności i rozważli funkcjonariuszy celnych w dużym stopniu zależy możliwość ochrony interesu i porządku finansowego państwa. Niemniej jednak praca funkcjonariuszy celnych nie byłaby wystarczająco skuteczna, gdyby nie organy z nimi współdziałające. Do tych ostatnich zalicza się Policję jako niefinansowy organ dochodzenia.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie od strony formalno-prawnej roli urzędu celnego i Policji w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, a także konsekwencji wspomnianej współpracy, wynikających z art. 150 kks, a dotyczących pomocy udzielanej przez Policję przy zatrzymaniu i sprowadzeniu przymusowym oraz zatrzymaniu procesowym. Aby unaocznić zmiany, do jakich doszło w procesie karnym skarbowym w ostatnich latach, przytoczę w dużym skrócie regulację prawną zatrzymania procesowego i sprowadzenia przymusowego, obowiązującą pod rządami uchylonej ustawy karnej skarbowej z 1971 r.

2. Rola urzędu celnego i Policji w postępowaniu w sprawach karnych skarbowych

Urząd celny oraz Policja są w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe organami upoważnionymi do prowadzenia dochodzenia.

Zgodnie z art. 118 § 1 pkt. 3 i 6 kks: „Organami dochodzenia w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe są m.in. pkt 3 – urząd celny, pkt 6 – Policja”. Przepis art. 118 § 3 kks precyzuje, iż czynności procesowe z udziałem ww. organów są wykonywane przez upoważnionych przedstawicieli tych organów, co w w praktyce stwarza pewne problemy. Należy bowiem zauważyć, iż przepis art. 279 kodeksu celnego stanowi, że organami celnymi stosownie do ich właściwości są naczelnik urzędu celnego jako organ pierwszej instancji, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej, oraz dyrektor izby celnej jako organ odwoławczy od decyzji i postanowień naczelnika urzędu celnego. Naczelnik urzędu celnego wykonuje zadania przy pomocy podległego mu urzędu (art. 284 § 2 kodeksu celnego)⁴. Natomiast art. 118 § 1 kks jasno stanowi, iż organem dochodzenia jest urząd celny. Z jednej więc strony zadaniem urzędu celnego jest pomoc w realizowaniu zadań, które spoczywają na organie, jakim jest dyrektor urzędu celnego, z drugiej strony urząd celny jest organem upoważnionym do prowadzenia dochodzenia.

⁴ Ustawa z 9 stycznia 1997 r. – Kodeks celny, Dz.U. Nr 23, poz. 117 z późn. zm.

Praktyczne problemy pojawiają się w przypadku wydawania wszelkich rozstrzygnięć, np. aktów oskarżenia. W takim przypadku jedynym prawidłowym rozwiązaniem jest stwierdzenie, iż urząd celny oskarża, natomiast poprzez art. 118 § 3 kks czynność tę wykonuje dyrektor urzędu celnego, tj. podpisuje akt oskarżenia. Błędne jest więc napisanie w akcie oskarżenia, iż: „Dyrektor urzędu celnego (imię i nazwisko) oskarża pana X”. Poprawne jest natomiast stwierdzenie: „Urząd celny w (siedziba urzędu) oskarża”.

Policja w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe pełni rolę niefinansowego organu dochodzenia. Takiego określenia używa art. 53 § 38 pkt 2 kks. Natomiast urząd celny jest finansowym organem dochodzenia (art. 53 § 37 pkt 3 kks). Kodeks karny skarbowy różnicuje uprawnienia i obowiązki finansowych i niefinansowych organów dochodzenia. Analiza przepisów kodeksu karnego skarbowego oraz praktyka pracy w urzędzie celnym pozwalają stwierdzić, iż zasadniczy ciężar prowadzenia dochodzenia w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe w niżej wskazanym zakresie spoczywa na urzędzie celnym jako finansowym organie dochodzenia⁵.

Przepis art. 133 § 1 kks określa właściwość rzeczową urzędu celnego. Przyjmuje, iż w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe z art. 63–75, art. 85–96 § 1 i art. 106h oraz w sprawach ujawnionych w zakresie swojego działania przez urzędy celne z art. 99, art. 100, art. 106e, art. 106f, art. 106g, i art. 106k, a także w sprawach w zakresie swojego działania z art. 54, art. 56, art. 57 § 1, art. 76 oraz art. 84 § 1 właściwy jest urząd celny. Właściwość rzeczową niefinansowych organów dochodzenia, w tym Policji, określa art. 134 § 1 pkt 2 kks, który stanowi, iż: „Dochodzenie prowadzi także Policja – w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe ujawnione w zakresie swego działania przez Policję”. Takie sformułowanie przepisu pozwala na stwierdzenie, iż nie ma żadnych przeszkód, aby Policja prowadziła dochodzenie w sprawach właściwych dla urzędu celnego. W przypadku wykrycia tego typu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego Policja jest zobowiązana w świetle art. 134 § 2 kks zawiadomić niezwłocznie o prowadzeniu dochodzenia urząd celny przez przesłanie odpisu postanowienia o jego wszczęciu. Niemniej jednak kodeks karny skarbowy pozostawia Policji prawo wyboru, pozwalając jej także na niewszczynanie postępowania. Stosownie do dyspozycji art. 134 § 2 kks organy określone w § 1 pkt 1–3 (w tym Policja) zawiadamiają niezwłocznie o prowadzeniu dochodzenia właściwe finansowe organy dochodzenia (w tym urząd celny) przez przesłanie odpisu postanowienia o jego wszczęciu, chyba że ograni-

⁵ G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A. R. Światłowski, *Kodeks karny skarbowy z komentarzem*, Gdańsk 2000, s. 396.

czą swoje czynności do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego oraz przekazania sprawy do dalszego prowadzenia tym organom. Przepis art. 134 § 2 kks używa sformułowania „chyba że”. Powszechnie uważa się, iż ustawodawca umieszczając takie sformułowanie w przepisie sygnalizuje, że dalsza część normy prawnej to z reguły wyjątek od zasady⁶. W przypadku tej normy prawnej praktyka stworzyła inny sposób postępowania. Przyjęto, iż to, co powinno być wyjątkiem, jest zasadą. Dlatego też art. 134 § 2 kks w powiązaniu z art. 133 § 1 pkt 1 kks jest podstawą dla Policji i prokuratury do przekazywania spraw bez formalnego wszczęcia dochodzenia według właściwości rzeczowej do urzędu celnego⁷. Także w przypadku, gdy czyn wyczerpuje znamiona przestępstwa pospolitego i jednocześnie przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego Policja może prowadzić dochodzenie, ale może też ograniczyć się do zabezpieczenia śladów i dowodów czynu, przekazując sprawę o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe do prowadzenia przez urząd celny (art. 134 § 5 kks). Analiza art. 134 § 5 kks w powiązaniu z art. 134 § 1, 2 i 4 kks pozwala stwierdzić, iż w takiej sytuacji dochodzenie również powinno być prowadzone przez Policję, chyba że zajdzie potrzeba przekazania sprawy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego do urzędu celnego⁸. Należy dodać, iż w przypadku, gdy urząd celny ujawni czyn nie należący do jego właściwości, to w świetle art. 133 § 2 kks może wszcząć postępowanie w takiej sprawie, zabezpieczyć dowody i przekazać sprawę do dalszego prowadzenia właściwemu organowi⁹.

Kodeks karny skarbowy przewiduje sytuacje, kiedy przekazanie sprawy do urzędu celnego jest obligatoryjne. Przepis art. 134 § 4 kks stanowi, iż: „W razie zgłoszenia przez sprawcę czynu zabronionego wniosku o zezwolenie na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, przekazanie sprawy właściwemu finansowemu organowi dochodzenia jest obowiązkowe”. Również w przypadku, gdy czyn ujawniony został przez Policję i urząd celny, dochodzenie prowadzi urząd celny bez względu na to, kto pierwszy wszczął postępowanie w sprawie o przestępstwo skarbowe czy wykroczenie skarbowe (art. 135 § 3 kks). Takie sformułowanie nie dopuszcza jednocześnie do powstania w tym przypadku sporu o właściwość. Jeżeli jednak z innych powodów Policja wszczyni spór o właściwość, to stosownie do przepisów rozstrzyga go prokurator (art. 135 § 4 kks).

⁶ S. Skorupka, H. Auderska, Z. Lempicka, *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1993, s. 81.

⁷ T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2000, s. 448.

⁸ G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A. R. Światłowski, op. cit., s. 460.

⁹ T. Grzegorzczak, op. cit., s. 446.

Reasumując, należy stwierdzić, iż rola Policji jako niefinansowego organu dochodzenia sprowadza się w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe bardzo często jedynie do pomocy urzędowi celnemu w niektórych czynnościach procesowych.

3. Uprawnienia urzędu celnego w postępowaniu przygotowawczym pod rządami uchylonej ustawy karnej skarbowej z 1971 r.

Uchylona ustawa karna skarbową z 1971 r. dawała urzędowi celnemu bardzo szerokie, ale raczej trudne do wyegzekwowania uprawnienia na etapie postępowania przygotowawczego. Art. 138 uks recypował art. 75 kpk, natomiast art. 158 uks recypował art. 243–248 kpk. Zgodnie z art. 138 § 2 uks w postępowaniu karnym skarbowym miał zastosowanie art. 75 kpk, a więc oskarżony (np. przemytnik), który nie stawiał się na wezwanie bez usprawiedliwienia, mógł zostać sprowadzony przymusowo¹⁰. Przepis art. 158 uks stanowił, iż: „Do zatrzymania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa skarbowego stosuje się art. 243–248 kodeksu postępowania karnego. Określone w tych przepisach uprawnienia i obowiązki Policji dotyczą również innych organów prowadzących dochodzenie w sprawach karnych skarbowych. W razie potrzeby organy te mogą zwrócić się do Policji o udzielenie pomocy w zatrzymaniu.” Przepis ten zrównywał uprawnienia urzędu celnego odnośnie zatrzymania osoby z uprawnieniami Policji¹¹. Urząd celny mógł w związku z tym skorzystać z prawa ujęcia osoby na gorącym uczynku przestępstwa skarbowego lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa skarbowego, jeżeli zachodziła obawa ukrycia się tej osoby lub niemożność ustalenia jej tożsamości (art. 243 kpk), zatrzymania osoby podejrzanej, jeżeli zachodziła obawa ukrycia się tej osoby lub zatarcia śladów (art. 244 kpk), zatrzymania i przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej na polecenie sądu lub prokuratora (art. 247 kpk). Nadto urząd celny mógł zwrócić się do Policji o udzielenie pomocy w zatrzymaniu. Urząd celny z powodów czysto praktycznych – braku odpowiedniego przeszkolenia i wyposażenia funkcjonariuszy celnych – tylko wyjątkowo korzystał z uprawnienia do zatrzymania. Dlatego też w koniecznych sytuacjach zasadniczo wnioskował o pomoc do Policji.

¹⁰ F. Prusak, *Ustawa karna skarbową z komentarzem*, Warszawa 1994, s. 215–219.

¹¹ *Ibidem*, s. 259–261.

4. Uprawnienia urzędu celnego w postępowaniu przygotowawczym w obecnym stanie prawnym

Kodeks karny skarbowy m.in. w art. 150 ustala uprawnienia i obowiązki urzędu celnego w postępowaniu przygotowawczym. Przepis ten stanowi, iż: „Określone w kodeksie postępowania karnego obowiązki i uprawnienia Policji, z wyjątkiem art. 214 § 6 i 663, dotyczą także innych organów dochodzenia”. Oznacza to, iż ilekroć przepisy kodeksu postępowania karnego mówią o określonych uprawnieniach czy obowiązkach Policji, dotyczą one z pewnymi wyjątkami także urzędu celnego. Urząd celny może zwrócić się również do Policji z wnioskiem o pomoc w dokonaniu niektórych czynności. Wynika to z art. 150 § 2 kks, dającego zasadniczą podstawę dla współpracy Policji z urzędem celnym. Stanowi on, że „W razie potrzeby inny niż Policja organ dochodzenia może zwrócić się do Policji z wnioskiem o udzielenie pomocy przy dokonaniu czynności procesowej.” Stosownie do przepisu art. 118 § 1 pkt 3 kks organem dochodzenia w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe jest także urząd celny.

Od zasady zawartej w przepisie art. 150 § 1 kks zostały wprowadzone dwa wyjątki dotyczące zatrzymania i sprowadzenia przymusowego oraz zatrzymania procesowego¹².

Zatrzymanie i sprowadzenie przymusowe

Institucja zatrzymania i sprowadzenia przymusowego uregulowana jest w art. 75 § 2 kpk. Przepis art. 75 § 1 i 2 kpk poprzez art. 113 § 1 kks stosuje się odpowiednio w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe. Zgodnie z art. 75 § 1 kpk oskarżony, który pozostaje na wolności, jest obowiązany stawić się na każde wezwanie w toku postępowania karnego oraz zawiadomić organ prowadzący postępowanie o każdej zmianie miejsca swego zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni, o czym należy oskarżonego uprzedzić przy pierwszym przesłuchaniu. Przepis art. 75 § 2 kpk stanowi, iż: „W razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa oskarżonego można sprowadzić go przymusowo”. Obowiązek wynikający z art. 75 § 1 kpk obejmuje wszystkie etapy postępowania i dotyczy stawiennictwa na wezwanie sądu, prokuratora, a także urzędu celnego jako finansowego organu dochodzenia¹³. Warunkiem powstania tego obowiązku jest pouczenie oskar-

¹² G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A. R. Światłowski, op. cit., s. 505–507; T. Grzegorzczak, op. cit., s. 479–480; Ministerstwo Sprawiedliwości, Departament Kadr i Szkolenia, *Kodeks karny skarbowy*, s. 267.

¹³ J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. M. Przyjemski, R. A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 1998, s. 623.

zonego przy pierwszym przesłuchaniu w charakterze podejrzanego o treści art. 75 kpk. Natomiast do egzekwowania obowiązku w trybie art. 75 § 2 kpk jest w postępowaniu w sprawach karnych skarbowych upoważniona enumeratywnie wyliczona grupa organów procesowych.

W przypadku konieczności zastosowania instytucji zatrzymania i sprowadzenia przymusowego, stosownie do przepisu art. 150 § 3 kks, czynność ta może być dokonana przez Policję, Straż Graniczną, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, inspektora kontroli skarbowej lub Żandarmerię Wojskową, natomiast gdy dochodzenie prowadzone jest przez finansowy organ dochodzenia – przez Policję na żądanie tego organu. Stosownie do dyspozycji art. 53 § 37 pkt 3 urząd celny jest także finansowym organem dochodzenia (niezależnie od określenia „organ dochodzenia” – stosowanego wobec urzędu celnego, a zawartego w art. 118 § 1 pkt 3). Należy z tego wnosić, iż urząd celny nie jest uprawniony do zatrzymania i sprowadzenia przymusowego oskarżonego w razie jego nieusprawiedliwionego niestawiennictwa. Urząd celny winien zwrócić się do Policji, ta zaś winna wykonać czynność procesową.

Od instytucji zatrzymania i sprowadzenia przymusowego przepisy procesowe jednoznacznie odróżniają instytucję zatrzymania procesowego osoby podejrzananej. Jest to drugi wyjątek od zasady zawartej w art. 150 § 1 kks.

Zatrzymanie procesowe

Zatrzymanie procesowe uważa się za formę przymusu polegającą na krótkotrwałym pozbawieniu wolności określonej osoby¹⁴. Zatrzymanie procesowe ma miejsce w przypadku tzw. ujęcia bądź bezpośredniego zatrzymania¹⁵. Stosownie do przepisu art. 243 § 1 kpk „Każdy ma prawo ująć osobę na gorącym uczynku przestępstwa lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu przestępstwa, jeżeli zachodzi obawa ukrycia się tej osoby lub nie można ustalić jej tożsamości”¹⁶. Przepis art. 243 § 2 kpk stanowi, iż: „Osobę ujętą należy niezwłocznie oddać w ręce Policji”. Zawarty w dyspozycji normy prawnej art. 243 § 1 kpk podmiot o charakterze generalnym – „każdy” – jest wystarczającą informacją, że prawo do ujęcia przysługuje wszystkim, także funkcjonariuszowi urzędu celnego jako przedstawicielowi organu państwowego. Co prawda art. 243 § 1 kpk

¹⁴ T. Bulenda, Z. Hołda, A. Rzepliński, *Prawa człowieka a zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie w polskim prawie i praktyce jego stosowania*, [w:] *Zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie a prawa człowieka*, pod red. Z. Hołdy i A. Rzeplińskiego, Lublin 1992, s. 31; *Podręcznik policjanta*, pod red. M. Goettela, cz. 2, Szczytno 1996, s. 16.

¹⁵ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 1995, s. 383–387.

¹⁶ A. Mogilnicki, E. S. Rappaport, *Kodeks postępowania karnego, cz. II: Motywy ustawodawcze*, Warszawa 1929, s. 196.

stanowi jedynie o ujęciu w związku z popełnieniem przestępstwa, ale jest oczywiste, że normy kodeksu postępowania karnego stosuje się także do przestępstw skarbowych, jak i wykroczeń skarbowych (art. 243 § 1 kpk w związku z art. 113 § 1 kks)¹⁷. Z przepisu art. 243 § 2 kpk w związku z art. 113 § 1 kks wynika, iż obowiązkiem funkcjonariusza działającego w imieniu urzędu celnego jest osobę ujętą oddać niezwłocznie w ręce Policji.

Do zatrzymania procesowego dochodzi także w przypadku tzw. zatrzymania bezpośredniego. Przesłanką zastosowania instytucji zatrzymania bezpośredniego jest uzasadnione przypuszczenie, że osoba podejrzana popełniła przestępstwo¹⁸. Nadto musi być spełniony jeden z warunków dodatkowych, a mianowicie zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się, albo zatarcia śladów, bądź też niemożność ustalenia tożsamości podejrzanego. Zatrzymanie bezpośrednie daje możliwość znacznie szybszej reakcji niż ujęcie. Upoważnia bowiem Policję do podjęcia działań w ramach tej instytucji po uzyskaniu tylko uzasadnionego przypuszczenia popełnienia przestępstwa, a nie dopiero po popełnieniu przestępstwa. Przepis art. 244 § 1 kpk stanowi, iż: „Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby, albo zatarcia śladów przestępstwa, bądź też nie można ustalić jej tożsamości”. Natomiast art. 150 § 4 kks stanowi, iż: „Oprócz Policji, czynność, o której mowa w art. 244 § 1 kpk, może być dokonana także przez Straż Graniczną, Urząd Ochrony Państwa lub Żandarmerię Wojskową”.

Analiza powyższych przepisów pozwala stwierdzić, iż urząd celny jako finansowy organ dochodzenia nie ma prawa do dokonywania zatrzymania procesowego podejrzanego. Powinien zwrócić się w trybie art. 150 § 2 kks do Policji z wnioskiem o zatrzymanie, a Policja zadecyduje o zatrzymaniu i wykonaniu tej czynności. Regulacja ta wydaje się być słuszna, gdyż instytucja zatrzymania bezpośredniego znacznie bardziej ingeruje w wolności obywatelskie niż np. ujęcie. Należy bowiem iść w kierunku maksymalnego ograniczenia organów uprawnionych do stosowania tego typu środków procesowych (środków o charakterze izolacyjnym).

Zatrzymane i przymusowe doprowadzenie

Urząd celny jako finansowy organ dochodzenia nie może też zarządzić zatrzymania i przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanego w trybie art. 247 § 1 kpk. Przepis art. 247 § 1 kpk stanowi, iż: „Prokurator może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie osoby po-

¹⁷ T. Grzegorzczuk, op. cit., s. 480.

¹⁸ S. Waltoś, op. cit., s. 383–384; E. Baran, K. Baran, *Instytucja zatrzymania osób w systemie prawa polskiego*, „Przegląd Policyjny” 1986, nr 12, s. 51.

dejranej. W tym celu wolno zarządzić przeszukanie. Przepisy art. 220–222 i 224 stosuje się odpowiednio”. Natomiast stosownie do dyspozycji art. 122 § 2 kks urząd celny może jedynie wystąpić z wnioskiem do prokuratora o podjęcie czynności procesowych, polegających na zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu osoby podejrzanej w trybie art. 247 § 1 kpk. Jednak wykonania tej czynności prokurator nie może zlecić urzędowi celnemu, a jedynie Policji¹⁹. W praktyce odbywa się to tak, że zarządzenie zatrzymania i przymusowego doprowadzenia osoby podejrzanej następuje w formie postanowienia wydanego przez prokuratora, który następnie przekazuje wydane orzeczenie organom policyjnym celem wykonania²⁰. W sentencji orzeczenia winna znaleźć się dyspozycja, iż podejrzanego należy doprowadzić do właściwego urzędu celnego. Jeżeli urząd celny chce, aby doprowadzenie nastąpiło w konkretnym czasie, musi podać we wniosku do prokuratora odpowiadający mu termin. Prokurator może jednak przyjąć inny termin na wykonanie tej czynności, który wiąże organy policyjne.

Może się zdarzyć, iż w celu wykonania postanowienia prokuratora, tj. zatrzymania i doprowadzenia osoby podejrzanej, konieczne będzie przeprowadzenie przeszukania pomieszczenia²¹. Wydanie zarządzenia odnośnie przeszukania jest przewidziane w art. 247 § 1 kpk, jako że mają tu odpowiednie zastosowanie przepisy art. 220–222 i 224 kpk. W związku z tym przeszukanie może być dokonane przez Policję na polecenie prokuratora (art. 220 § 1 kpk). Przepis art. 122 § 2 kks również w tym zakresie stanowi, iż urząd celny jako finansowy organ dochodzenia może złożyć wniosek do prokuratora o zlecenie Policji dokonania przeszukania. Pojawia się pytanie, jak ma zachować się Policja, gdy urząd celny skierował wniosek tylko o zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie, prokurator wydał postanowienie w tym zakresie, natomiast Policja stwierdza na miejscu, iż konieczne jest przeszukanie. Z dyspozycji art. 220 § 3 kpk w związku z art. 217 § 3 kpk wynika, iż w wypadkach nie cierpiących zwłoki, gdy postanowienie prokuratora nie mogło być wydane, można przeprowadzić przeszukanie na podstawie nakazu kierownika jednostki Policji albo tylko poprzez okazanie legitymacji służbowej. Taka czynność wymaga jednak zatwierdzenia przez prokuratora (art. 217 § 3 kpk). Jednak w sytuacji, gdy urząd celny zwraca się z wnioskiem do prokuratora i prokurator stosownie postanowienie wydaje, nie można mówić, iż dyspozycja art. 220 § 3 kpk w związku z art. 217 § 3 kpk została spełniona. Trudno byłoby bowiem udowodnić, iż nie było możliwe wydanie postanowienia o przeszukaniu przez prokuratora.

¹⁹ T. Grzegorzczak, op. cit., s. 480.

²⁰ J. Bratoszewski i in. op. cit., s. 636–639; F. Prusak, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1999, s. 720.

²¹ J. Bratoszewski i in., op. cit., s. 638.

Należy więc jednoznacznie stwierdzić, iż w takiej sytuacji Policja powinna zwrócić się do prokuratora o wydanie zarządzenia także odnośnie przeszukania²². Prokurator moim zdaniem może wydać takie zarządzenie bez dodatkowego wniosku urzędu celnego, gdyż ma możliwość dokładnego sprawdzenia materiałów sprawy. Jeżeli analiza akt sprawy wskazuje na to, że niezbędne jest przeprowadzenie czynności wnioskowanych przez urząd celny, a jedyną drogą do tego jest przeszukanie, zwykła logika nakazuje wydanie takiego postanowienia przez prokuratora. Do takiego wniosku można też dojść, biorąc pod uwagę ogólną kompetencję prokuratora do nadzoru nad postępowaniem karnym (art. 113 § 1 kks w związku z art. 326 § 1 kpk), względnie kompetencję do przejęcia dochodzenia prowadzonego przez inny organ do swojej dyspozycji (art. 113 § 1 kks w związku z art. 326 § 3 pkt 3 kpk). Istnieje również uprawnienie prokuratora do wydawania postanowień, zarządzeń i poleceń w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe (art. 113 § 1 kks w związku z art. 326 § 3 pkt 4 kpk)²³. Należy oczywiście pamiętać, iż uprawnienia z tytułu nadzoru nad postępowaniem w sprawach o wykroczenia skarbowe, a także w sprawach o przestępstwa skarbowe w pierwszych trzech miesiącach dochodzenia (z pewnymi wyjątkami, np. art. 122 § 2 zdanie drugie kks) przysługują także izbie celnej jako organowi nadrzędnemu nad finansowym organem dochodzenia (art. 122 § 1 pkt 2 kks). Jednak ten przepis nie wyklucza uprawnień prokuratora, który zawsze może przejąć sprawę do swojej dyspozycji (art. 113 § 1 kks w związku z art. 326 § 3 pkt 3). Oczywiście nie ma żadnych przeszkód, by urząd celny złożył wniosek do prokuratora o przeszukanie, zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie, a prokurator wydał postanowienie zgodne z wnioskiem.

5. Wnioski

Omówiona regulacja pokazuje, iż także w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe w przedstawionym zakresie polskie ustawodawstwo stara się nawiązać do ustawodawstwa Unii Europejskiej. Procedura karna skarbową musi być oparta na założeniach państwa prawa, uwzględniać wymagania zasady humanizacji postępowania karnego oraz chronić prawa człowieka. Pozwoli to zachować zgodność ustawodawstwa polskiego m.in. z Europejską Konwencją

²² Ibidem.

²³ W. Banasiak, *Nadzór prokuratora nad śledztwem i dochodzeniem*, „Przegląd Policyjny” 1982, nr 5, s. 15; F. Prusak, *Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym*, Warszawa 1984, s. 17 i 99.

Praw Człowieka. W zakresie zatrzymania i sprowadzenia przymusowego w procesie karnym skarbowym zaszły niezwykle istotne zmiany, wymuszone koniecznością dostosowania tych instytucji do europejskiego systemu prawnego.

Ograniczenie liczby organów uprawnionych do ingerowania w podstawowe wolności obywateli, względnie przekazanie tych uprawnień wyłącznie w gestię sądu lub prokuratora, wzmacnia gwarancje, iż instytucje takie jak zatrzymanie lub sprowadzenie przymusowe będą stosowane niezwykle ostrożnie, tylko w koniecznych sytuacjach. W obecnym stanie prawnym bardzo potrzebna jest ścisła współpraca Policji z urzędem celnym w sprawach dotyczących omówionych wyżej instytucji, ale także w wielu innych sytuacjach powstałych w trakcie postępowania w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe. Wielokrotnie bowiem przestępstwa/wykroczenia skarbowe są wykrywane nie na granicy, a wewnątrz kraju przez Policję. Wykrywanie i ich zwalczanie wymaga wzajemnego zrozumienia i współpracy funkcjonariuszy Policji i urzędu celnego, co z czasem, wraz z ugruntowaniem się nowych zasad wprowadzonych kodeksem karnym skarbowym, powinno nastąpić.